

**Проблеми освітньої галузі у дзеркалі громадської думки:
результати всеукраїнського моніторингу**

Масове опитування проведено Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України спільно з Асоціацією політичних психологів України 14–23 жовтня 2024 року в рамках моніторингу громадської думки щодо проблем освіти та заходів з її реформування. Опитано 1513 респондентів за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років і старше на підконтрольній українському уряду території. Похибка вибірки становить 3,2%. Представництво освітян у вибірковій сукупності було збільшено за принципом опуклої вибірки.

Ключові висновки:

1. Більшість українців вважають, що освіта потребує реформування, однак не задоволені рівнем своєї обізнаності щодо освітніх реформ.

Думку про те, що вітчизняна система освіти розвивається у правильному напрямі, поділяють 42,5% респондентів. Це значно більше, ніж у ковідні часи: наприклад, у 2020 році таких респондентів було лише близько 26%. Найвищий показник тих, хто вважає напрям розвитку вітчизняної освіти правильним, зафіксовано в Південному регіоні (52,3%). Та все ж громадська думка із цього питання не позбулася поляризованості: доволі значною залишається кількість опитаних, більш чи менш упевнених у тому, що напрям, у якому розвивається національна освіта, не є правильним (29,5%). До того ж багато респондентів не визначилися з відповіддю (26%).

Цього року кількість прихильників освітніх реформ сягнула майже трьох чвертей (69%), що навіть вище за високі показники попередніх кількох років, коли частка тих, хто вважає, що вітчизняна освіта потребує реформування, коливалася в межах 64-67%. На користь реформування освіти висловилося найбільше мешканців Південного (88,1%), найменше – Східного регіону (59,1%). Проте в усіх регіонах і вікових когортах прихильники освітніх реформ значно (багатократно) переважають кількість їх противників.

Водночас частка опитаних, які позитивно оцінюють хід реформування освіти (31,2%), лише незначною мірою переважила частку негативних оцінок (27,3%). При

цьому значна кількість респондентів (38,6%) не змогли визначитися з відповіддю.

Причиною невизначеного ставлення багатьох громадян до здійснюваних освітніх реформ вочевидь є недостатній рівень поінформованості з цього питання. Станом на жовтень 2024 року 60,7% респондентів висловили невдоволення рівнем своєї обізнаності про реформи, які плануються і здійснюються сьогодні в галузі освіти. Це найгірший показник за всі роки спостережень (з 2016 року). Найбільшим він є у Східному регіоні (78,9%).

Напевно, недостатньою обізнаністю можна пояснити зокрема те, що близько половини як працівників освіти, так і решти респондентів (49,5%) негативно ставляться до запровадження в закладах загальної середньої освіти 12-річного терміну навчання. Щоправда, порівняно з минулим роком частка тих, хто позитивно ставиться до переходу на 12-річне навчання, дещо зросла (27,5%), але це зростання геть незначне, що перебуває в суперечності з переважно позитивним ставленням до профілізації старшої школи, яку підтримують 74,2% респондентів. Така суперечність є очевидною, адже заради профілізації, власне, і запроваджується 12-річний термін.

2. Громадяни України традиційно нарікають на корумпованість вступу до закладів вищої освіти і майже нічого не знають про його новий порядок.

На момент опитування 41,7% респондентів не погоджувалися з тим, що цьогорічна вступна кампанія пройшла без корупції, а погоджувалися лише 27%. Проте такий розподіл відповідей не позбавлений впливу суб'єктивних чинників. Адже серед тих опитаних, чії члени родини вступали до ЗВО і стали студентами, 47,4% вважають, що вступ обійшовся без корупції, а протилежної думки дотримуються істотно менше респондентів – 41,6%. Тоді як серед опитаних, чії члени родини вступали, але не вступили до ЗВО, абсолютна більшість (75%) стверджує, що вступ був корумпованим.

Опитування виявило у край низький рівень поінформованості громадян щодо нового порядку вступу до ЗВО, який МОН України почасти розпочало запроваджувати під час нинішньої вступної кампанії і планує повноформатно запровадити з наступного року. Лише 15,5% респондентів стверджують, що знають про цей новий порядок. Але контент-аналіз відповідей на відкрите запитання показав, що й ці самооцінки є завищеними. Приміром, навіть серед чотирьохста опитаних педагогічних працівників лише 6 осіб згадали таке нововведення, як запровадження державних грантів на освіту. А серед пересічних громадян цього нововведення не згадав узагалі ніхто.

З огляду на край низький рівень обізнаності респондентів щодо нового порядку

вступу до ЗВО в серії наступних запитань спершу з'ясовувалося їхнє ставлення до ключових положень нового порядку і лише потім – до нього в цілому. Як і слід було очікувати, більше опитаних (49,1%) негативно поставилися до того, що істотно зменшиться кількість бюджетних місць для майбутніх студентів. Водночас досить значна частка опитаних (37,5%), зокрема й тих, чії діти планують вступати до українських ЗВО протягом найближчих одного-двох років (30,1%), позитивно сприйняла інформацію про зменшення кількості бюджетних місць, що, на нашу думку, може свідчити про певну зрілість українського суспільства, яке починає реалістичніше оцінювати державні спроможності в розвитку освіти.

Прикметно також, що більшість опитаних (66,4% по вибірці загалом, 62,7% – серед респондентів, у родинях яких є потенційні вступники) позитивно сприйняли відпрацювання за державним розподілом не менше 3-х років для тих, хто навчатиметься за кошти державного або регіонального бюджету. Найбільша ж частка позитивних відповідей (81,5%) припала на запровадження державних грантів для вступників, що навчатимуться за контрактом.

У цілому новий порядок вступу до ЗВО оцінило позитивно вдвічі більше респондентів (43,5%), ніж оцінило його негативно (17,8%). Третина опитаних (33,8%) не визначилися із відповіддю. Приблизно так само, як по вибірці загалом, розподілилися відповіді на це запитання і серед працівників освіти. У регіональному розрізі найгірше поставилися до нового порядку вступу мешканці Півдня (23,1% позитивних відповідей, 33,6% – негативних).

Переважно негативно сприйняла громадськість скасування вечірнього і заочного навчання. Понад половину опитаних (54%), зокрема серед респондентів, у родинях яких є учні та/або студенти (55,1%), поставилися до цієї зміни тією чи іншою мірою негативно, і лише чверть – тією чи іншою мірою позитивно (23,1% – по вибірці загалом, 25% – серед опитаних, у родинях яких є учні та/або студенти).

Наразі не сформувалася громадська думка щодо заходів, спрямованих проти тих, хто намагається отримати відстрочку від мобілізації шляхом вступу до ЗВО (бакалаврату, магістратури, аспірантури). Вважають ці заходи недостатніми 17,9% опитаних, достатніми – 24%, надмірними – 25,8%. А найбільшою виявилася частка тих, хто не визначився з відповіддю (27,1%).

3. Респонденти, в родинях яких є учні та студенти, оцінюють результати їхнього навчання під час повномасштабної війни менш оптимістично, ніж

працівники освіти.

На момент опитування стан готовності закладів загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти до нинішнього навчального року тією чи іншою мірою позитивно оцінили 44,5% респондентів, що значно менше, ніж, наприклад, у 2019 році, коли частка позитивних оцінок сягала 61,6%. Однак при цьому безпосередні учасники освітнього процесу оцінюють рівень підготовки закладів освіти істотно краще, ніж решта громадян. Позитивних оцінок серед учнів та студентів – 56,3%, серед респондентів, у родинях яких є учні або студенти, – 48,7%, серед працівників освіти – 64,5%. Тоді як серед опитаних, у родинях яких немає учнів або студентів, позитивні оцінки становлять лише 36,8%.

Порівняно з минулим роком практично не змінилося співвідношення часток учнів і студентів, які в умовах воєнного стану:

- навчаються у звичайному режимі (учні ЗЗСО – 38,6%, учні ЗПТО – 29,2%, студенти ЗВО – 27,3%);
- у змішаній формі (учні ЗЗСО – 41,2%, учні ЗПТО – 55,6%, студенти ЗВО – 51,3%);
- повністю в дистанційній формі (учні ЗЗСО – 12,1%, учні ЗПТО – 8,3%, студенти ЗВО – 13,9%).

Кількість тих, хто навчається очно (у звичайному режимі) зросла в середньому ледь більш як на 4 %. Найменшим є зростання очної форми у сфері вищої освіти.

Результати навчання під час повномасштабної війни працівники освіти оцінюють радше позитивно, ніж негативно (55,5% і 38,6%, відповідно). Проте респонденти, в родинях яких є учні та/або студенти, менш оптимістичні у своїх оцінках: частка тих, хто вважає результати навчання тією чи іншою мірою позитивними, становить 42,6 %, а тих, хто вважає їх негативними, – 44,9 %. Водночас звертає на себе увагу те, що результати навчання учнів та студентів нині, в умовах воєнного стану, оцінюються загалом краще, ніж під час пандемії COVID-19. Так, у вересні 2020 року тільки 27,1% опитаних оцінювали результати навчання тією чи іншою мірою позитивно, а 55,7% дали негативну оцінку.

4. Після підвищення у 2023 році знову почав знижуватися рівень довіри до освітянського керівництва.

У 2023 році Міністерству освіти і науки України тією чи іншою мірою довіряли 40,8% опитаних (серед освітян – 63,9 %), не довіряли – 31,3% (серед освітян – 21,2 %).

Через рік кількість тих, хто тією чи іншою мірою довіряє МОН України, знизилася до рівня 2021 року і становить 34,6%, а серед працівників освіти – 49,8%. Тією чи іншою мірою не довіряють міністерству, відповідно, 36,6 % усіх респондентів і 38,8 % освітян.

Новопризначеному на той час міністру освіти і науки Оксену Лісовому у вересні 2023 року тією чи іншою мірою довіряли 28,5% опитаних (серед освітян – 50 %), не довіряли – 22,8% (серед освітян – 18,2). Нині показник довіри до міністра знизився до 21,9%, а недовіри – підвищився до 24,6%. Зокрема серед працівників освіти тих, хто тією чи іншою мірою довіряє міністрові – 36,2%; тих, хто не довіряє, – 40,2%.

Причому, як не парадоксально, протягом року знизився (від 75,6% до 63,5%) ступінь відомості нині чинного міністра, чого не спостерігалось в жодного з його попередників. Таке парадоксальне зниження ступеня відомості пояснюється, радше за все, недостатньою медійною активністю очільника галузі, що навряд чи позитивно позначається на результатах його діяльності.